

19/6

Kyrksamheten i Göteborgs stift

har för tiden september 1950—februari 1951 redovisats på grundval av församlingsprästerernas uppgifter. Siffrorna ger vid handen att 4,9 procent av stiftets befolkning skulle besöka kyrkorna per söndag, en nedgång med en femtedel sedan 1945, då en liknande undersökning gjordes. Det bör erinras om att enligt Diakonistyrelsens Gallupundersökning år 1949 20 procent av de tillfrågade förklarade sig ha varit i kyrkan "under de senaste fjorton dagarna" och att 7 procent påstod sig så gott som varje söndag gå i kyrkan. Dessa och andra optimistiska beräkningar av kyrksamheten från prästerligt håll har nu från samma håll dementerats.

Göteborgsuppgifterna stämmer, med tanke på det relativt stora kyrkliga intresset inom detta område, väl med de siffror Dagens Nyheter efter ett stort antal stickprov framlade på sommaren 1949: 3,7 procent på landsbygden, 2,5 procent i hela riket. Dessa siffror underkändes då i prästerliga inlägg, liksom liknande siffror från en år 1928 företagen undersökning; i ena fallet var vädret för vackert, sade man, i det andra fallet hade vädret (det var i november) varit för fult. De dåliga siffrorna från Göteborgsstiftet i år bortförklaras på samma sätt; väderleksförhållandena var, enligt biskop Giertz, under de sex månader det här gällde "ovanligt hinder samma för kyrkogången". "Varje slags väder som Gud ger betraktas som ungefär lika hindrande för besök i hans hus", skriver Handelstidningen.

D • N
20/6 1951

Tredje ståndpunkten och det inre livet

Efter att ha genomlevt den på första världskriget följande revolutionstiden i München skrev Rainer Maria Rilke den 6 augusti 1919 ett brev om sina inre erfarenheter. Han förstod den avsky för kriget och den vilja till nydaning som besjälade de bästa bland upprorsmännen, men han delade inte deras tro på snabba och väldiga förändringar och fann att deras entusiasm ofta utnyttjats av hämndbegäret och maktlystnaden. "Egentligen kunde", skrev han, "den oförvillade intellektuelle (Geistige) inte stå på någon sida, varken bland de hämningsslöst framstormande eller bland dem som med gamla, inte mindre orättfärdiga och omänskliga medel stred mot det utbrytande brottsliga van-sinnet: framtiden var varken hos de ena eller de andra, och den intellektuelle är nu en gång förbunden med och försvuren åt den, inte i revolutionärens mening, som tror sig från den ena dagen till den andra kunna upprätta en fri (vad är frihet?) och lycklig (vad är lycka?) mänsklighet, men i en annan, fördragsamma-re mening — han förbereder i sitt hjärta dessa stilla, hemlighetsfulla, vibrerande omvandlingar, ur vilka allena förständet och enigheten i ett mera genomlyst fjärran skall framgå." Och i fortsättningen av brevet talar han om att han längtar efter gemenskap med naturen, men efter kriget inte kan vinna den. De människor som deltagit i kriget eller levat under kriget har "dragit sig så långt tillbaka från naturens värld" — "vad har trädet, ängen, skymningen att göra med dessa osaliga, förhärjande, dö-dande människor?"

Detta Rilkes perspektiv av år 1919 har i skilda varianter framförts efter det andra världskriget. En av dessa varianter finner vi hos Harry Martinsons luffare i "Vägen till Klockrike": "När världen har blivit ett organiserat kaos fullt av varandra motarbetande maskiner då blir lättja och häglöshet en betydelsesak i jämförelse... En sådan värld är helvetet. Den är inte värd annat än att man flyr från den,

blir ohörsam mot den, vägrar den sin vilja, undanhåller den sin kraft." Andra författare har mera programmatiskt och systematiskt framfört denna det inre livets tredje ståndpunkt och med den sökt stödja en politisk neutralism, ett avståndstagande från alla ställningstaganden.

Det är särskilt tre tankelinjer som här knyts samman eller var för sig framstår som avgörande. En religiös, för vilken den enskildes Gudsupplevelse och vilja till rening och frälsning kräver den stillhet, den fördjupning som är oförenlig med engagemang i det yttre livet, det onda livet; man är kanske beredd att hjälpa och lindra, men inte att ta position. Nära den linjen står diktarnas krav på en isolering, tillräckligt skyddad för att möjliggöra koncentration på det väsentliga, på en verksamhet som syftar högre och längre än till löpgravar och barrikader. Och i halvt politisk utformning möter samma attityd hos riktningar som i sin avsky för staten, våldet, kollektiviteten, auktoriteten närmar sig anarkismens ovillkorliga hävdande av individens primat. Hållningen uppvisar skilda grader av självfallenhets, om man så vill av radikalism. Hos den ene är den så ofrånkomlig, det inre livets värde är så oomtvistat, att man inte ens reflekterar på att diskutera och motivera, hos den andre driver problematiken till värjande av stillheten och därmed till en aktion mot handlandet. Hos alla finns det drag som Rilke så lysande antyder: man tror sig förbunden med framtiden och finner därigenom, vid någon medvetenhet, en känsla av överlägsenhet mot det som händer och görs i dag.

Dessa hållningar skall inte närmare analyseras och inte alls kritiseras. Vad som bör sägas är däremot att denna distans från den politiska handlingen intet har att göra med någon politisk ståndpunkt, inte heller med den tredje ståndpunkten. Övärldsligheten innebär att man står utanför, inte att man tar position mitt emellan; lidelsen för det inre livet leder lika litet till neutralism

90 21/6

...berättigade steg | de allvarigaste tårnagor.

som till inträde i folkpartiet. Det groteska i den sammanblandning som här stundom försöks är att den gloria som omger det utomvärldliga används som vapen eller åtminstone som sköld i den politiska striden. Man anser sig såsom det inre livets utkorade kunna angripa motståndaren inte bara som politiker, utan som representant för det onda och handlande livet. Och vid motangreppet blir man martyr och begär en fristad vid livsförnekelsens och ångestens altare. Det är en taktik som säkerligen bygger mindre på spekulation än på bristande medvetenhet, men den har i svensk debatt blivit tillräckligt anlitad för att beaktas.

Den Jesusgestalt som skimrar för politikens förnekare skulle i våra dagar inte förkunna vare sig Atlantpakt, världsrevolution eller neutralitet. Ingen ställer heller dylika anspråk på Rilkes intellektuelle eller Martinsons luffare. Men för dem som vill utforma samhällsskicket så att det särpräglade och personliga får skydd och försvar är det inte möjligt att stanna vid denna negativism. En radikal ovärldslighet

kan visserligen sägas vara oberoende av allt yttre, kan till och med stimuleras av hårdhet och tvång; det är inte svårt att tänka sig Jesus i ett koncentrationsläger, och berättelserna från dessa vittnar om att personlig storhet en och annan gång blommar i eländet.

Men i det stora hela, det kan vi väl vara överens om, är det inte så. Även det inre livet strävar till uttryck, i förkunsel och dikt. I nutidens stats-tyrannier är, mer än kanske någonsin förr, dessa uttryck förbjudna, själva möjligheterna till fri meddelelse undanröjda. Rilkes intellektuelle kan i ett sådant land inte fly till dikten, Martinsons luffare kan inte protestera mot samhället genom "lättja och håglöshet"; båda blir kuggar i maskineriet, antingen som besjungare av makten eller som arbetare i slavläger. Och på längre sikt blir också den mest radikala ovärldslighet otänkbar; den meditation och det grubbel ur vilket de inre upplevelserna spirar fram bedövas av inlärandet och propagandan. Även det inre livet behöver friheten, och det är i dess namn som friheten skall försvaras.

"Fri debatt" i Morgon-Tidningen

Det socialdemokratiska huvudorganet har äntligen sökt besvara den kritik som även inom partiet framställts mot att tidningen under senaste tiden på sin kultursida systematiskt publicerat artiklar av halvt kommunistisk karaktär. Morgon-Tidningen svarar nu dels att den vill ge utrymme åt fri debatt, dels att det här ej är fråga om halvkommunism, utan

om den s. k. tredje ståndpunkten.

Båda försvarsförsöken är lika ohållbara. Självfallet är att debatt äger rum på en tidnings kultursidor, men det är en helt annan sak att på dessa sidor publicera en rad artiklar som i realiteten innebär propagandastöd åt ett icke demokratiskt parti. Vi har inte i Morgon-Tidningen sett några inlägg för Atlantpakten eller för en omorientering av Sveriges utrikespolitik i västlig riktning — här slutar tydligen friheten — men väl anser tidningen det rimligt att låta driva en ståndpunkt som står kommunismen ytterligt nära. Ty det är fullkomligt godtyckligt att tala om en tredje ståndpunkt, då vederbörande författare nästan uteslutande kritiserar den ena parten i världskonflikten, nämligen de demokratiska staterna, medan ett vagt avståndstagande från den kommunistiska dikturen markeras i förbigående.

Särskilt förvånande är att Morgon-Tidningen inte med ett ord antyder sin egen ståndpunkt. Tidningen tar alltså inte avstånd från den propaganda som förts på dess kultursida och måste därför rimligtvis anses solidarisera sig med denna. Som ett kuriosum kan anmärkas att

Morgon-Tidningen söker finna ytterligare en försvarslinje genom påståendet att tidningen vill "till svensk allmänhet förmedla åsikter vilka högt förtjänta medarbetare i Dagens Nyheter vägrats framföra i sin egen tidning". Detta påstående är sanningslöst, varmed inte bestrides att Dagens Nyheter skulle vägra att ge plats åt halvkommunistisk eller kommunistisk agitation.